

## Provádění Mozartových oper pražskou konzervatoří v první polovině 19. století

Jitřenka Pešková

Tomislav Volek přednesl 14. prosince 1996 na konferenci „Italsko-české hudební kontakty v 19. a 20. století“, pořádané italsko-českou hudební komisí v Italském kulturním institutu v Praze, referát na téma *Mozartovy italské opery v nastudování Giovanni Gordigianiho*. V tomto dosud nepublikovaném příspěvku<sup>1</sup> mimo jiné ukázal, jak se po odchodu italské operní společnosti z Prahy v roce 1807 změnil pražský operní repertoár. Bezprostřední kontakt s italskou operou, trvající v Praze více než osm desetiletí, byl odchodem italské operní společnosti ukončen. V následujících letech zde bylo hráno jen v němčině nebo češtině. To mimo jiné znamenalo, že i tradiční italský operní repertoár nadále už pražské publikum poznávalo jen v německých či českých překladech a úpravách. Tato proměna jazyka operní scény šla ruku v ruce s proměnami ve složení publika. Změny postihly i provádění italských oper Mozartových. I ty byly nadále hrány jen v němčině nebo češtině. Povaze originálu se čím dál tím více vzdalovaly i způsoby interpretace: místo zpívaných recitativů byla – obdobně jako u singspielů – spojovací próza jen mluvena, mnohá čísla byla vynechávána a naopak byly připisovány další mluvené role, obvykle komediální, árie byly transponovány atd. Mělo pak trvat dlouhá desetiletí, než se autorita Mozartovy originální italskojazyčné partitury zase začala v pražské divadelní praxi prosazovat.

Tento proces samozřejmě nebyl pražskou výsadou, obdobně tomu bylo i na ostatních evropských scénách. V Praze však ve čtyřicátých letech došlo – na půdě konzervatoře – k zajímavé a ve své podstatě velmi cenné epizodě v historii provádění Mozartových oper. Tato epizoda je spojena s italským učitelem zpěvu na pražské konzervatoři Giovannim Gordigianim (1795–1871). Tento z Modeny pocházející pěvec se v roce 1822 stal v Praze jediným italským konzervatorním pedagogem mezi pražskými kolegy.<sup>2</sup> Bvl odchovancem milánské konzervatoře a roku 1817 – ve svých 22 letech – debutoval v opeře ve Florencii. O jeho další operní kariéře není nic známo.

Jak uvedl ve zmíněném referátu T. Volek, „Gordigiani musel mít zvlášť silný vztah k dílu Mozartovu, protože se jím se svými žáky intenzivně obíral. Už 21. února 1823, tj. na prvním školním koncertě, který jako zaměstnanec pražské konzervatoře zažil, zpíval se svými žáky sextet z Mozartovy opery *Così fan tutte*.“ V roce 1826 zakoupila konzervatoř pro své pedagogické účely malé jeviště, které bylo umístěno v zahradním domku paláce hraběte Františka z Vrtby v Hyberské ulici. Šlechtické dámy věnovaly pro potřebu školní scény kostýmy, nedávny absolvent pražské výtvarné akademie malíř Josef Navrátil namaloval oponu, italský malíř Stavovského divadla Antonio Sachetti zhotovil různé dekorace, hrabě z Vrtby pak fi-

<sup>1</sup> Referát otiskujeme v tomto svazku na s. 439–441.

<sup>2</sup> *Konzervatoř hudby v Praze. Pamětní spis k stoletému jubileu založení ústavu*. Napsal Dr. Jan Branberc, doplněn pamětního spisu Dr. A. W. Ambrose z roku 1858. Praha 1911, s. 36.

nancoval pořízení osvětlení a sedadel do hlediště.<sup>3</sup> Divadlo bylo otevřeno 8. a 15. ledna 1828 představením Mozartovy opery *La clemenza di Tito*, a to v Gordigianiho nastudování.

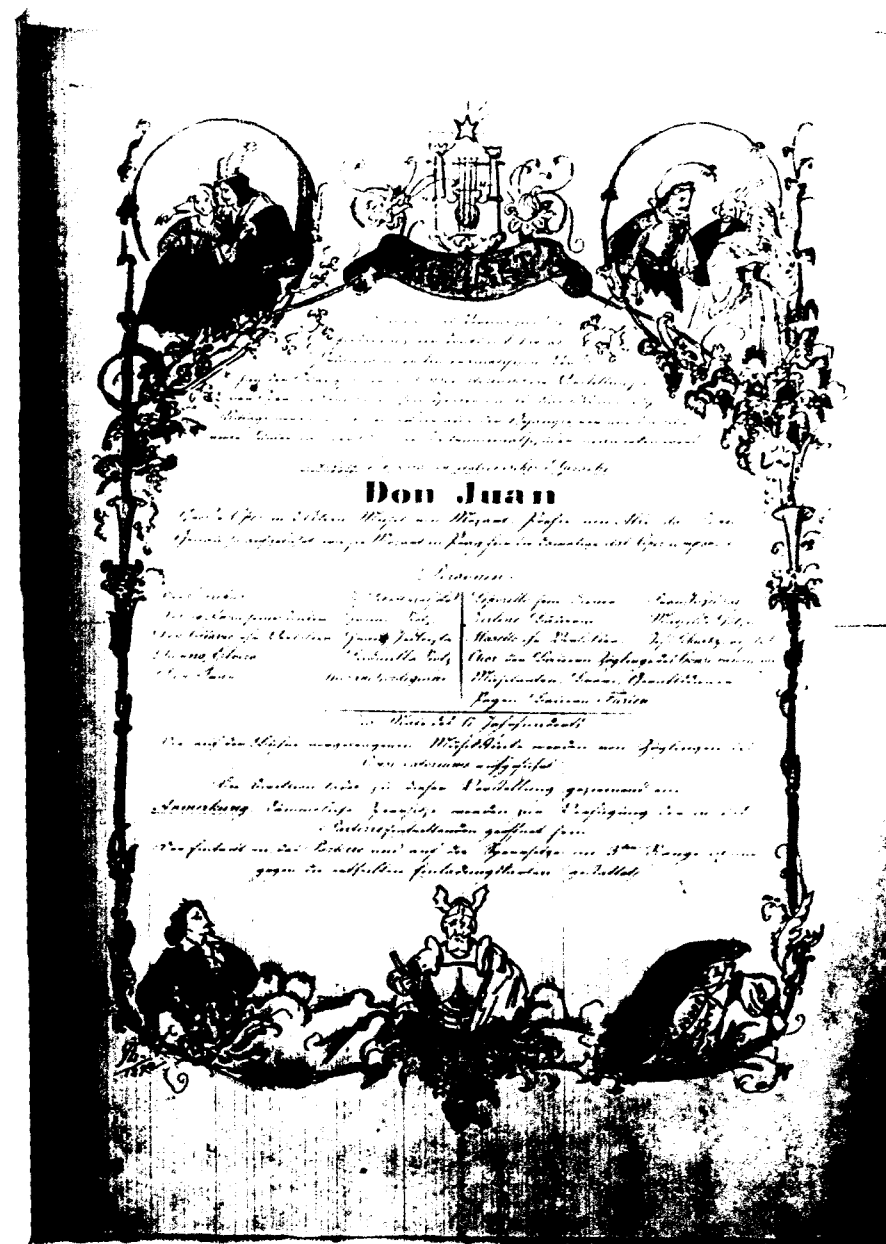
Gordigiani, který po uplynutí šestileté smlouvy konzervatoř v roce 1829 opustil, se na ni roku 1838 opět vrátil. A znovu začal s žáky studovat Mozartovy opery. Pod jeho vedením došlo 23. dubna 1839 k premiéře *Così fan tutte* v originální italské verzi, tj. i s recitativy.

Roku 1842 se Gordigiani rozhodl pro nastudování *Dona Giovannho*. Šlo o velkou akci, která už se neodehrávala na malé školní scéně, ale přímo na scéně Stavovského divadla. 12. května zazněl v Praze *Don Giovanni* – po dlouhých 35 letech – opět v originální podobě, tj. v italštině, s recitativy a bez mluvených rolí, které připsali pozdější upravovatelé, a s celým finále, tj. i se závěrečným ensemblem.

K této významné inscenaci je dochován v archivu pražské konzervatoře cenný dokument, a to divadelní cedule provedená ručně a s ozdobnou výzdobou v několika barvách. Graficky provedený list je nalepen na tuhý papír. Jeho autor se podepsal iniciálami v levém dolním rohu: „JL / 1842“. Německojazyčný text divadelní cedule zní:

„MOZART. / Die Direktion des Vereins zur Be- / förderung der Tonkunst hat als / Prüfung u. ersten dramatischen Ver- / such der Gesangschüler des Conservatoriums die Vorstellung ei- / ner Oper im landständischen Theater am 12. Mai 1842 um 12 Uhr / Mittags veranstaltet, bei welcher auch der Gesanglehrer und 2 absol- / wirt Schüler, dann der Chor der Instrumentalschüler mitwirken wird. / Aufgeführt wird in italienischer Sprache: / Don Juan / Grosse Oper in 2 Akten. Musik von Mozart. Poesie von Abbé da Ponte. / Genau so aufgeführt, wie sie Mozart in Prag für die damalige ital. Oper componirte. / Personen: / Der Comthur Jos. Schütty (absolv.) / Donna Anna seine Tochter, Fanni Stolz. / Don Ottavio ihr Verlobter, Franz Jedliczka. / Donna Elvira Ludmilla Stolz. / Don Juan Giovanni Gordigiani. / Leporello sein Diener, Franz Vogel (absolv.) / Zerline, Bäuerin, Mathilde Hölzel / Masetto, ihr Verlobter, Jos. Schütty (absolv.) / Chor der Bauern, Zöglinge des Conservatoriums / Musikanten, Brawi, Gerichtsdienner, Pagen, Bauern, Furien. / Zeit: Mitte des 17. Jahrhunderts. / Die auf der Bühne vorgetragene Musikstücke werden von Zöglingen des / Conservatoriums aufgeführt. / Die Direktion ladet zu dieser Vorstellung geziemend ein. / Anmerkung. Sämmtliche Sperrsitze werden zur Verfügung der in das Parterre Eintretenden geöffnet sein. / Der Eintritt in das Parterre und auf die Sperrsitze im 3ten Range ist / nur gegen die ertheilten Einladungskarten gestattet.“<sup>4</sup> (viz obr. 1)

Titulní role se ujal sám Gordigiani. V celkově velmi příznivé kritice Antonína Müllera, kritika pražského německého deníku *Bohemia*, se mu za jeho výkon dostalo vysokého ocenění (zde v českém překladu): „Hudebnědramatické nastudování této opery dělá panu Gordigianimu, všestranně vzdělanému učiteli zpěvu konzervatoře velkou čest. Podal svého Dona Juana nejen s příkladnou jistotou zdatného učitele zpěvu, ale i zcela přiměřenou mimikou. Gordigiani umí zpívat jako by mluvil a hrát do



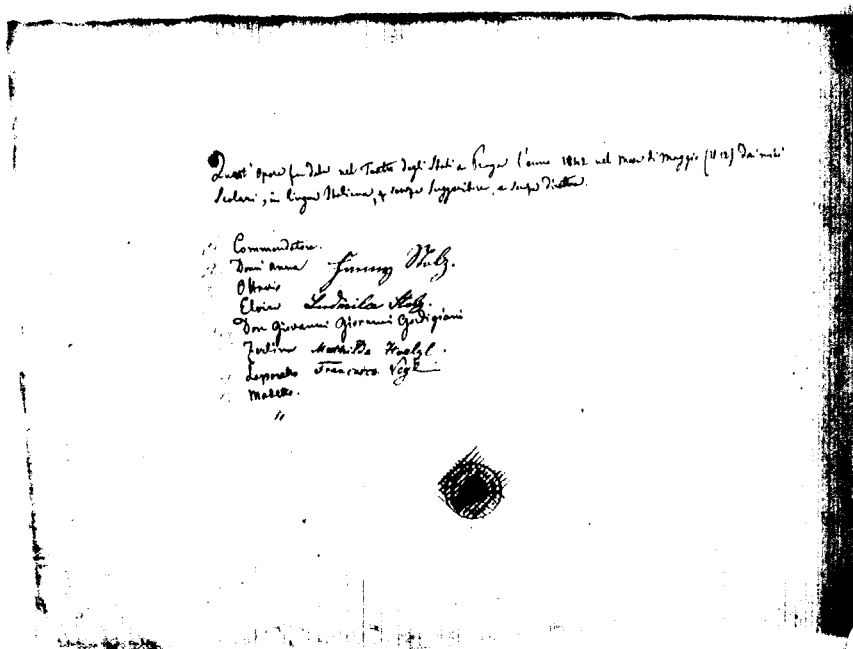
Obr. 1: Ručně zhotovený plakát ke Gordigianiho nastudování opery *Don Giovanni*. Z jedné věty je patrné, nač kladl Gordigiani s celým tímto svým projektem hlavní důraz: „Genau so aufgeführt, wie sie Mozart in Prag für die damalige ital. Oper componirte“

<sup>3</sup> Duntěš, s. 38.

<sup>4</sup> Praha, archiv Konzervatoře, divadelní cedule je nležena pod sign. V 12/42, rozměry 35cm x 26 cm. Tato divadelní cedule uvedena jako exponát na výstavě viz: PROCHÁZKA, Rudolf. *Hudební památky stol. XIX. pražské Conservatoře hudby*, přeložil Dobroslav Orel, Praha 1911, s. 18.

vedle charakteru role. Nekřičí, ale zpívá a každý tón se v jeho ústech stává srozumitelným slovem.“ Kritik velice ocenil i další žáčky a žáky konzervatoře, kteří v nastudování *Dona Giovanniho* účinkovali a dodal: „Je nutno slyšet *Dona Giovanniho* v italštině a s recitativy, aby bylo možno pochopit toto nesmrtelné mistrovské dílo ve všech jeho dějových proměnách.“<sup>55</sup> Představení řídil ředitel konzervatoře F. D. Weber.

V archivu konzervatoře je dochován ještě další významný dokument k tomuto představení, a to klavírní výtah *Dona Giovanniho*, který byl při studiu díla Gordigianim a jeho žáky používán, o čemž svědčí Gordigianiho rukopisná poznámka na předešlé: „Quest' Opera fu data nel Teatro degli Stati a Praga l'anno 1842 nel Me-se di Maggio (il 12) dai miei / Scolari, in lingua Italiana, senza Suggestitore, e senza direttore.“<sup>56</sup> Následuje výčet postav opery s vlastnoručními podpisy pěti interpretů: Fanny Stolz, Ludmila Stolz, Giovanni Gordigiani, Mathilde Hoelzl, Francesco Vogl (viz obr. 2-5).



obr. 2: Gordigianiho poznámka na předešlé klavírního výtahu s připojenými podpisy pěti interpretů

„Die musikalisch-dramatische Einübung dieser Oper macht Herrn Gordigiani, dem vielseitig gebildete, Gesanglehrer des Conservatoriums, alle Ehre. Er gab den ‚Don Juan‘ nicht nur mit der beispielvollen Sicherheit eines tüchtigen Gesang-lehrers, sondern auch mit vollkommen angemessener Mimik. Gordigiani versteht, indem er singt, zu sprechen und dem Charakter gemäss zu agiren. Er schreit nicht, sondern er singt, und jeder Ton wird in seinem Munde zum verständlichen Worte. [...] Man muss *Don Giovanni* in italienischer Sprache und mit Reciten hören, um das unsterbliche Meisterwerk in allen Weisungen der Handlung aufzufassen.“ In: *Bohemia*, 14. 5. 1842.

Praha, archiv konzervatoře, sign. 2 D 464, inv. č. 2649/67, modré kulaté razítko: KONZERVATOŘ

U klavírního výtahu se zastavíme na delší dobu, umožňuje nám totiž rekonstruovat toto atypické představení *Dona Giovanniho*. Překvapivě nejde o úplné vydání jednoho klavírního výtahu, nýbrž o jakýsi konvolut složený z tištěných a rukopisných partí, jednotlivé tištěné části pocházejí z různých vydání různých nakladatelství a řada listů je psána rukou (viz dále). S výjimkou první rukopisné části nesou všechny ostatní číselné označení tužkou: 2-23. Na rukopisných listech jsou zapsány recitativy opery, přičemž continuo má minimum not a žádné číslování. Rukopisné partie nesou průsvitku papírny v Postřekově, a to francouzskou lištinou nad štítem s jednoduchým šikmým pruhem, jméno papírny „KOTENSCHLOS“ a „N 4“.<sup>57</sup> Tištěné části mají italský a německý text, rukopisy recitativů jsou podloženy jen italským textem. Konvolut je vázán v tuhých deskách o rozměrech 22 × 30 cm q., desky jsou polepeny papírem s ornamentem, hřbet z tmavohnědé kůže má zlatě napsané: „Don Giovanni“. Materiál pochází z hudební sbírky Jednoty pro zvelebení hudby v Čechách, o čemž svědčí oválné modré razítko pod titulním textem: „V. B. T.“ [= Verein zur Beförderung der Tonkunst in Böhmen]. Poškozené listy tisků v klavírním výtahu byly před lety opraveny podlepením, ohmatání listů svědčí o častém používání. Konvolut není souhrnně paginován, rukopisné partie nejsou paginovány vůbec a tištěné partie nesou paginace původního tisku. Paginaci celé hudebniny provedla autorka až při práci na této studii.



obr. 3: Titulní list klavírního výtahu sestaveného Gordigianim, pro který použil formou nalepeného vstřížku část titulní strany Zulehnerova klavírního výtahu.



obr. 5: Ukázka rukopisné podoby recitativů

## s. 39-44: „Scena IV. Nro 2 Recitativo“

Rukopis recitativu Dona Giovanniho „Orsù, spicciati presto“, dále Leporello a Donna Elvíra. S. 39 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „2“. T. 1: místo slova „presto“ psáno chybně „pesto“. T. 23n.: místo časového určení „così tardi“ je uvedeno „l'alba chiara“, což odpovídá znění v pražském libretu.<sup>12</sup> V autografu partitury je údaj „così tardi“ škrtnut a je nadepsáno „l'alba chiara“.<sup>13</sup>

## s. 45-48: „No. 3. Terzetto“

Tisk SCHOTT. Zpěv Donny Elvíry „Ah chi mi dice mai“, dále Don Giovanni a Leporello. Samostatná paginace: 31-34.

## s. 49-56: „Nro 3. Recitativo“

Rukopis recitativu Donny Elvíry „Chi è là?“, dále Don Giovanni a Leporello. Tato vložená rukopisná část nese na své první stránce [s. 49] tužkou psanou číslicí „3“.

<sup>12</sup> Viz: „IL DISSOLUTO / PUNITO. / O SIA / IL D. GIOVANNI. / DRAMMA GIOCOLO / IN DUE ATTI. / DA RAPPRESENTARSI. NEL TEATRO DI PRAGA L'ANNO 1787. / IN PRAGA. / di Schoenfeld.“ Praha, Národní knihovna ČR, sign. 65 E 8205, libreto.

<sup>13</sup> Viz: W. A. Mozart. Don Giovanni / Opera en deux actes / Fac-simile in extenso du manuscrit autographe conservé à la Bibliothèque Nationale. / Copyright by André - Gabriel Maisonneuve. Sainte-Ruffine, 1981. Praha, Národní knihovna ČR, budleňský oddělení, sign. Mus VI 191 (59 C 9477).

T. 5: místo „titoli“ zapsáno „tidoli“.

T. 8: místo „questa“ zapsáno „quella“, což odpovídá znění v pražském libretu.

T. 18: místo „cielo“ zapsáno „ciel“.

T. 22: místo první osminové noty „d“ zapsána osminová nota „c“.

T. 31: místo „volle“ zapsáno „vuole“.

T. 44: místo „gioco“ zapsáno „giuoco“.

T. 49: místo „merta“ zapsáno „merto“.

T. 50: místo „che di lui ci pensiate“ zapsáno „che a lui ci pensiate“.

## s. 57-64: „No. 4 Aria“

Leporello: „Madamina il catalogo è questo“.

Tisk SCHOTT, samostatná paginace: 35-42. Part Leporella tištěn v houslovém klíči.

T. 9-10: místo „fatt' io“ tištěno „fatto io“.

T. 40: místo „cameriere e cittadine“ tištěno „cameriere, cittadine“.

T. 72-73: totéž.

Za touto árií následuje v partituře recitativ Donny Elvíry: „In questa forma dunque mi tradi il scellerato!“ Tento recitativ v popisovaném konvolutu chybí.

## s. 65-73:

„No: 218. / Rec: und Aria. / (Mi tradi quell' alma ingrata) (Mich verlasst der Undankbare) / aus der Oper: DON JUAN, von W. A. Mozart. / Mit Begleitung des Pianoforte. / Wien, bey Ant. Diabelli und Comp. Graben No. 1133.“ Tisk doprovázeného recitativu „In quali eccessi, o numi!“ a árie Donny Elvíry „Mi tradi quell' alma ingrata“ vydaný jako č. 218 v ediční řadě *Philomele für das Pianoforte* cca 1827 u A. Diabelliho a Comp. ve Vídni s ed. číslem „D. et C. No. 2643“.<sup>14</sup> Toto číslo pochází až z vídeňské verze opery.

T. 107 an.: místo „palpitando il cor mi va, palpitando“ je tištěno „palpitando il cor, il cor mi va, il cor mi va“.

T. 116-118 v partituře:



[palpi] - tan - - - dol Mi tra - di

T. 116-118 v tisku Diabelliho:



mi va. Mi tra - di

<sup>14</sup> WEINMANN, Alexander: *Verlagsverzeichnis Anton Diabelli et Co. (1824 bis 1840)*, Wien, Ludwig Krenn 1985, s. 167.

- T. 142-144: pod melismatickou linku jsou navíc podložena slova „ancor per lui pietà“.
- s. 74: prázdná.
- s. 75-78: „No. 5. / *Duetto e Coro*“  
Zerlina, Masetto, ženský a mužský sbor „Gioviette che fate all'amore“.  
Tisk SCHOTT. Všechny vokální hlasy uvedeny v houslovém klíči. Samostatná paginace: 43-46.  
T. 66-67: místo „... e saltiamo“ tištěno „... e suoniamo“.
- s. 79-86: „No. 5. / *Recitativo / Scena VIII*“  
Rukopis recitativu Dona Giovaniho „Manco male è partita“, dále Leporello, Zerlina a Masetto. S. 79 označena nahoře uprostřed číslicí „4“.  
T. 8: místo „seguitate“ zapsáno pouze „guitate“ [notopis shodný].  
T. 33: místo „la galleria“ psáno „la geleria“.
- s. 87-91: „N. 31. / *ARIA. / (Hò capito, Signor, sì!) (Hab's verstanden! Ja mein Herr) / aus der Oper: Don Juan, von W. A. Mozart / Für eine Bass-Stimme. / Mit Begleitung des Piano=Forste. / Wien, bey Diabelli und Comp. Graben No. 1133.*“  
Tisk árie Leporella vydaný jako č. 31 v ediční řadě *Auserlesene Sammlung von Gesängen für eine Bassstimme* s ed. číslem „D. et C. No. 2777“ u A. Diabelliho a Comp. ve Vídni cca 1828.<sup>15</sup> Samostatná paginace: 3-7.
- s. 92: prázdná.
- s. 93-98: „No. 6 / *Recitativo / Scena IX*“  
Rukopis recitativu Dona Giovaniho a Zerliny „Alfin siam liberati“, s. 93 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „5“.  
T. 8: místo „come io mi vanto“ je zapsáno „qual' io mi vanto“.  
T. 11-12: místo „Ma, Signor“ /dvě osminové noty a jedna čtvrtová/ je zapsáno „Ma, Signore“ /dvě a dvě osminové noty/.  
T. 18: místo „quelle ditucce“ psáno „quelle dituccia“.
- s. 99-102: „No. 6 / *Duetto*“  
Duet Dona Giovaniho a Zerliny „Là ci darem la mano“.  
Tisk SCHOTT. Oba vokální party tištěny v houslovém klíči. Samostatná paginace: 47-50.
- s. 103-104: „No. 7 / *Recitativo / Scena X.*“  
Rukopis recitativu Donny Elvíry „Fermati scellerato“, dále Zerlina a Don Giovanni. S. 103 je označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „6“.
- s. 105-106: „No. 7 / *Aria.*“  
Árie Donny Elvíry: „Ah fugi il traditor“.  
Tisk SCHOTT. Samostatná paginace: 51-52.

- s. 107-110: „No. 8 / *Recitativo / Scena XI*“  
Rukopis recitativu Dona Giovaniho: „Mi par ch'oggi il demonio si diverta“, dále Don Ottavio, Donna Anna. S. 107 je označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „7“.  
T. 7: místo „Mancava questo inver“ zapsáno „Mancava questo in top-po“.  
T. 7-8: místo „Signore“ zapsáno „amico“, což odpovídá znění v pražském libretu.
- s. 111-118: „No. 8. / *Quartetto.*“  
Donna Anna, Donna Elvíra, Don Ottavio, Don Giovanni „Non ti fidar o misera ...“ Tisk SCHOTT. Všechny vokální hlasy tištěny v houslovém klíči. Postava Dona Ottavia označena v 10. taktu, resp. i na dalších místech, jako „D. Gusman“. Samostatná paginace: 53-60.  
T. 14: místo „pallor“ je v tisku „dolor“.  
T. 21n.: místo „è pazza amici miei; lasciate mi con lei“ jsou v tisku podložena slova opačně „lasciate con lei, e pazza amici miei“.  
T. 30: místo „restate ancor“ je v tisku „restate oh dei“.  
T. 51: místo „se non scopro questo affar“ je v tisku „se non so com'è l'affar“, což odpovídá znění v pražském libretu.
- s. 119-120: „No. 9 / *Recitativo / Scena XII.*“  
Rukopis recitativu Dona Giovaniho: „Povera sventurata!“  
S. 119 je označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „8“.
- s. 121-128: „No. 9. / *Recitativo*“  
Recitativ doprovázeno Donny Anny a Dona Ottavia „Don Ottavio, son morta“. I přes toto oslovení je postava Dona Ottavia označována jako „D. Gusmann“.  
Od s. 126 árie Donny Anny: „Or sai chi l'onore“.  
Tisk SCHOTT. Oba vokální party tištěny v houslovém klíči. Samostatná paginace: 61-68.  
T. 81, 111, 112, 126, 128: místo „chiedo“ v tisku „chiedggio“, což odpovídá znění v pražském libretu.
- Na tomto místě chybí v hudebnině recitativ Dona Ottavia: „Come mai creder deggio“.
- s. 129-135: „No. 10 / *Recitativo / Scena XIV*“  
Rukopis recitativu: „Io deggio ad ogni patto“, není však uvedeno, že jej zpívá Leporello, později též Don Giovanni. S. 129 je označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „9“.  
T. 2-3: původně zapsaný text „beell manto“ opraven tužkou na správný text „bel matto“.  
T. 10: místo „come voi l'ordinaste“ zapsáno „come m'ordinaste“, což odpovídá znění v pražském libretu [2 šestnáctinové noty a 4 osminové noty].
- s. 136: prázdná

## s. 137-140: „No. 10. / Aria.“

Árie Dona Giovannio: „Fin ch'han dal vino“.

Tisk SCHOTT. Part Dona Giovannio tištěn v houslovém klíči.

Samostatná paginace: 69-72.

T. 35 a t. 107: místo „la danza“ je tištěno „la dama“, což odpovídá znění v pražském libretu.

T. 68-69: SCHOTT:

Partitura:

## s. 141-144: „Nro 11 / Recitativo / Scena XV“

Rukopis recitativu Zerliny: „Masetto, senti un po'!“, později Masetto.  
S. 141 je označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „10“.

## s. 145-148: „No. 11. / Aria.“

Árie Zerliny: „Batti, batti, o bel Masetto“.

Tisk SCHOTT. Samostatná paginace: 73-76.

## s. 149-150: „Nro 12 / Recitativo / Masetto“

Rukopis recitativu Masetta „Guarda un po' come seppe“, později Dona Giovanni a Zerlina. S. 149 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „11“.

## s. 151-186: „No. 12. / Finale.“

Masitto [!]: „Presto, presto pria ch'ei venga“.

Tisk SCHOTT. Všechny vokální party tištěny v houslovém klíči.

Samostatná paginace: 77-112.

T. 182: Postava Dona Ottavia uvedena v tisku jako „D. Gusmann“.

T. 406n.: V partu Dona Giovannioho přidán následující zpěv:

## Menuetto

V pražském libretu je místo „meco tu dei ballare“ text „Il tuo compagno io sono“.

T. 505: Don Giovanni: místo „mori, iniquo“ je tištěno „mori dico!“, což odpovídá znění v pražském libretu.

## s. 187-190: „Atto Secondo / di D. Giovanni. / No. 13. / Duetto.“

Duet Dona Giovannioho a Leporella: „Eh via buffone“.

Tisk SCHOTT. Party Dona Giovannioho a Leporella tištěny v houslovém klíči. Samostatná paginace: 113-116.

## s. 191-197: „Nro 13. / Recitativ“

Rukopis recitativu Dona Giovannioho a Leporella: „Leporello!“

S. 191 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „12“.

T. 5: místo „volta la cerimonia accetto:“ zapsáno „volta ancor la cerimonia [!] accetto:“, což odpovídá znění v pražském libretu [místo první osminové noty jsou zapsány dvě šestnáctinové noty].

T. 6: místo „non vici avezzate“ je psáno „non vici avezzate“.

Části taktu 10 až po část taktu 28 je recitativ označen vide a proškrtán.

198: prázdná

## s. 199-204: „No. 14. / Terzetto.“

Tercet Donny Elvíry, Dona Giovannioho a Leporella: „Ah taci, ingiusto core“.

Tisk SCHOTT. Všechny vokální party tištěny v houslovém klíči. Samostatná paginace: 117-122.

T. 31: místo „chiedo carità“ je tištěno „chiedo carità“, což odpovídá znění v pražském libretu.

## s. 205-206: „N 14. / Recitativ“

Rukopis recitativu Dona Giovannioho: „Amico, che ti par?“, později Leporella.

S. 205 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „13“.

## s. 207-210: „Nro 15 / Recitativo / Scena III“

Rukopis recitativu Donny Elvíry, Dona Giovannioho a Leporella „Ecco mi a voi“.

S. 207 je označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „14“.

V posledním 32. taktu: místo celé noty „d“ psáno čtvrté „d“ a čtvrté a půlová pauza.

V této části je v textu řada drobných chyb: místo „Venere“ je „vanere“, místo „per voi“ je „par vio“.

## s. 211-212: „No. 15. / Aria.“

Árie Dona Giovannioho: „Deh vieni alla finestra“.

Tisk SCHOTT. Part Dona Giovannioho tištěn v houslovém klíči.

Samostatná paginace: 123-124.

T. 27n.: místo „più che il miele“ je tištěno „più del mele“.

## s. 213-216: „Nro 16 / Recitativo / Scena IV.“

Rukopis recitativu Dona Giovannioho a Masetta: „V'è gente alla finestra“.

S. 213 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „15“.

T. 1-2: místo „sarà dessa“ psáno „forse è dessa“, což odpovídá znění v pražském libretu.

T. 25: místo „or senti un po“ psáno „ma udite un po“ [!].

## s. 217-220: „No. 16. / Aria“

Árie Dona Giovannioho: „Metà di voi qua vadano“.

Tisk SCHOTT. Part Dona Giovannioho je tištěn v houslovém klíči.

Samostatná paginace: 125-128.

T. 56-57: místo „Tu sol verrai con me“ je tištěno „tu solo vien con me“, což odpovídá znění v pražském libretu.

s. 221-222: „*No. 17 / Recitativo / Scena V*“

Rukopis recitativu Dona Giovanniho: „Zitto! lascia ch'io senta“, později Masetto, S. 221 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „16“.

T. 15-16: místo „Ahi! ah! seccorsol! ah! ah!“ je zapsáno „Ahi, ah! la testa mia!“.

T. 16-17: místo „Taci, o sei morto! Questi per ammazzarlo“ je zapsáno „Taci, o t'uccido: questa per amazarla“, což odpovídá znění v pražském libretu.

s. 223-226: „*No. 18 / Recitativo*“

Rukopis recitativu Masetta: „Ahi, ah! la testa mia“.

S. 223 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „17“.

s. 227-230: „*No. 17 / Aria*“

Árie Zerliny: „Vedrai carino“.

Tisk SCHOTT. Samostatná paginace: 129-132.

T. 35: místo „balsamo“ je tištěno „balsanno“, v pražském libretu je „antidoto“.

s. 231-232: „*No. 19 / Recitativo / Scena VII*“

Rukopis recitativu Leporella: „Di molte faci il lume“, později Donna Elvira.

S. 231 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „18“.

T. 2: místo „stiamci qui ascosi“ je psáno „stiamo qui un poco“, což odpovídá znění v pražském libretu i v pražské partituře.<sup>16</sup>

T. 4: místo „adorato mio sposo?“ je psáno „adorato sposo?“.

s. 233-252: „*No. 18 / Sextetto*“

Donna Elvira: „Sola sola in buio loco“.

Tisk SCHOTT. Všechny vokální party tištěny v houslovém klíči. Postava Dona Ottavia označena jako „D. Gusmann“. Samostatná paginace: 133-152.

T. 44: místo „Lascia, lascia alla mia pena“ je tištěno „Lascia almen alla mia pena“, což odpovídá znění v pražském libretu.

T. 66: místo „cheta cheta vo'partir, cheta cheta vo' partir“ je v tisku „cheto cheto io vo partir cheto cheto io vo partir“, což odpovídá znění v pražském libretu.

s. 253-254: „*No. 20 / Recitativo / Scena IX*“

Rukopis recitativu Zerliny: „Dunque quello sei tu“, později Donna Elvira, Don Ottavio, Masetto.

S. 253 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „19“.

<sup>16</sup> V. 171: „Il discoluto Punito / o sia: / Il D: Giovanni / Opera / in Musica / Del Celebre Maestro Sig. Volff: Mozart“. Praha, Archiv konzervatoře, sign. I C 276/1-4, inv. č. 235/39, pražský opis partitury (1987, EV 527, s. 395-396).

s. 255-258: „*No. 19 / Aria*“

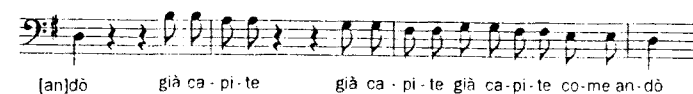
Árie Leporella: „Ah pietà, Signori miei“.

Tisk SCHOTT. Part Leporella tištěn v houslovém klíči.

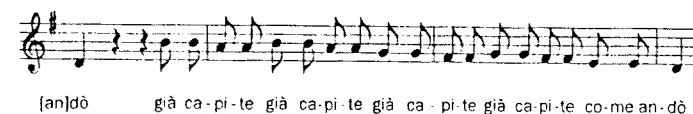
Samostatná paginace: 153-156.

T. 4n: místo „pietà di me“ je tištěno „pieta di quà“.

T. 42n. v partituře:



T. 42n. v tisku:



s. 259-260: „*No. 21 / Recitativ / Scena X*“

Rukopis recitativu Donny Elvíry: „Ferma, perfido, ferma“, dále Masetto, Zerlina, Don Ottavio.

S. 259 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „20“.

T. 2: místo „l'alí ai piedi“ je psáno „l'alí piedi“, notopis nezměněn.

s. 261-264: „*No. 20 / Aria*“

Árie Dona Ottavia: „Il mio tesoro intanto“.

Tisk SCHOTT. Don Ottavio označen jako „D. Gusmann“. Part Dona Ottavia tištěn v houslovém klíči.

Samostatná paginace: 157-160.

Tempo je uvedeno pouze jako „Andante“ (v partituře stojí „Andante grazioso“). V Zulehnerově klavírním výtahu je – nepochybně kvůli podloženému německému textu árie – změněn i melodický a rytmický tvar začátku árie. Bez komentářů nechávám další případy obdobných úprav Zulehnerových.

T. 7n. v tisku SCHOTT:



T. 8n. v partituře:





- s. 265-276: „No. 22 / Recitativo / Scena XI“  
Rukopis recitativu Dona Giovanniho: „Ah ah ah ah questa è buona“, dále Leporello a Komtur.  
S. 265 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „21“.  
T. 24: místo „che accadute mi“ je psáno „che acca dulemi“.  
V tomto rukopise je v italském textu opět řada chyb.
- s. 277: Na této stránce jsou vytištěny oba vstupy postavy Komtura [označen jako „D. Pedro.“] v hřbitovní scéně. Následující recitativy Dona Giovanniho a Leporella chybějí a ihned následuje dueto „O statua gentilissima“.
- s. 277-282: „Duetto“  
Leporello: „O statua gentilissima!“, dále Don Giovanni a Komtur.  
Tisk SCHOTT. Vokální party tištěny v houslovém klíči. Postava Komtura označena jako „D. Pedro“.  
Samostatná paginace: 161-166.  
V tisku opakovaně chybně „praparar“ místo „preparar“.
- s. 283-284: „No. 23 / Recitativ“  
Rukopis recitativu Dona Ottavia: „Calmatevi, idol mio“.  
S. 283 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „22“.
- s. 285-288: „No. 22 / Recitativo [e Rondo]“  
Recitativ accompagnato Donny Anny: „Crudele! Ah no, mio bene“.  
Tisk SCHOTT.  
Samostatná paginace: 167-170.  
V této části je tužkou vepsán jiný německý překlad.
- s. 289: „No. 24 / Recitativo“  
Rukopis recitativu Dona Ottavia: „Ah! si segua il suo passo.“ S. 289 označena nahoře uprostřed tužkou číslicí „23“.
- s. 290: prázdná
- s. 291-327: „No. 23. / Finale“  
Don Giovanni: „Già la mensa è preparata“.  
Tisk SCHOTT. Všechny vokální party tištěny v houslovém klíči.  
Samostatná paginace: od s. 171 do s. 192, tištěný list se s. 193 a 194 chybí a je nahrazen pozdějším opisem, papír nemá průsvitku. Dále pokračuje tisk s původní paginací s. 195 až s. 207. Komtur uveden jako „D. Pedro“.  
T. 123n.: místo „Evvivano i Litiganti!“ je v tisku „frai [!] due frai [!] due litiganti“.

Souhrnně lze o pojednávané hudebnině – ad hoc zhotoveném neobvyklém klavírním výtahu pro potřeby Gordigianim připravované inscenace *Dona Giovanniho* – říci:

1) Gordigiani se nespokojil použitím Zulehnerova klavírního výtahu (Schott), rozhodl se zkombinovat ho ještě s dalšími tisky. V případě čtyř čísel opery použil

vydání u jiných nakladatelů: tři čísla pocházejí z různých edičních řad Diabelliho a jedno bylo vydáno u Steinera.

2) Takto sestavený konvolut tištěných čísel dal Gordigiani doplnit recitativy, a to vesměs rukopisnými. Právě v tomto doplňku spočíval nejcennější umělecký čin Gordigianiho, jímž nadlouho předešel praxi evropských operních scén: místo v té době praktikované mluvené prózy se vrátil k původní podobě Mozartova díla se zpívanými recitativy.

Nelze nepoložit otázku, proč se Gordigiani nespokojil s Zulehnerovým klavírním výtahem a ve čtyřech případech sáhl po jiných tiscích: šlo o ouverturu, o první scénu opery, árii Donny Elvíry „Mi tradi“ a árii Masetta „Hò capito“. V případě prvních dvou čísel se domnívám, že volil Steinerův a Diabelliho tisk proto, že se mu oba ve srovnání s Zulehnerovým klavírním výtahem jevily jako lépe vypracované. Další dva tisky – árie Donny Elvíry a Masetta – doplnil proto, že v Zulehnerově klavírním výtahu chyběly. I tato skutečnost svědčí o tom, že Gordigiani znal i vídeňské doplňky, ale nepřejímal je automaticky všechny (nepřejal ani árii „Dalla sua pace“ ani dvoizpěv Zerliny a Leporella). Popsaný Gordigianiho klavírní výtah nikde nenese stopy nějakých úprav či zásahů spojených s nastudováním. Nebyl opraven ani použitý tisk árie „Il mio tesoro“ (s. 261 ad.), třebaže v něm byl začátek árie podán zkráceně.



obr. 6: Plakát k poslední Gordigianiho pražské mozartovské inscenaci

\* \* \*

Ke Gordigianiho projektům se váže ještě jeden dosud neznámý dokument z archivních fondů pražské konzervatoře. Týká se jeho poslední pražské mozartovské inscenace, tj. uvedení *Le nozze di Figaro* v únoru 1843 ve Stavovském divadle. Jde o plakát, v jehož textu se praví:

„Mit hoher Bewilligung / wird das / Conservatorium der Musik / Heute Sonntag den 19. Februar 1843 / um 12 Uhr Mittags / im landständischen Theater / eine Opernvorstellung in italienischer Sprache geben. / Aufgeführt wird: / Le Nozze di Figaro. / *Dramma giocoso in due atti* da W. A. Mozart. / PERSONAGGI. / Il conte Almaviva Giovanni Gordigiani. / La Contessa sua sposa Fanny Stolz. / Basilio, maestro di musica Francesco Schmilauer. / Bartolo, Dottore Giuseppe Schütty. / Cherubino, paggio del Conte Anna de Riese. / Marzellina Amalia Margott. / Susanna, cameriera della Contessa Ludomilla Stolz. / Figaro, cameriere del Conte Francesco Vogl. / Antonio, giardiniere Stefano Erst. / Coro di villani e villanelle, Paggi, Servi. / Loro, il Castello d' Aquas-Frescas, a tre leghe di Siviglia. / Figaros Hochzeit. / Komische Oper in 2 Akten von W. A. Mozart.“<sup>77</sup> (viz obr. 6)

Tento Figaro představoval poslední Gordigianiho nastudování operního díla s žáky konzervatoře a současně se na dlouhou dobu stal posledním konzervatorním operním představením. Na uvedeném institutu působil Gordigiani až do roku 1864.

Soubor čtyř mozartovských inscenací Giovanniho Gordigianiho s žáky konzervatoře v letech 1823 až 1843 představuje trvale vysokou kulturně-historickou hodnotu: v Praze působící italský pěvec a pedagog se jimi postavil proti celoevropskému trendu romantické éry upravovat Mozartovy operní skladby podle vkusu dobového publika. Prosazoval provádění originální podoby díla. V tom byl ve své době ojedinělý. Ze strany profesionálních operních interpretů se mu nedostalo podpory a nikdo z nich na něj nenavázal. Teprve další vývoj mu dal – ovšem až po mnoha desíteletích – plně za pravdu.

Address: PhDr. Jitřenka Pešková, Mimoňská 640/10, 190 00 Praha 9-Prosek

<sup>77</sup> Praha, archiv Konzervatoře, sign. V 13/43. Plakát o rozměrech 47 cm x 60 cm q, je tištěn na dobovém sedacím papíru.

### Aufführungen von Mozart-Opern am Prager Konservatorium in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts

Jitřenka Pešková

Nach dem Weggang der italienischen Operngesellschaft aus Prag 1807 änderte sich das Opernrepertoire der Stadt. Italienische Opern sollte das Prager Publikum lediglich in deutschen oder tschechischen Übersetzungen und Bearbeitungen kennenlernen. Diese Veränderungen betrafen auch die Aufführungen von Mozarts italienischen Opern. Die Art der Interpretation entfernte sich immer mehr vom Charakter des Originals. Dieser Prozess war natürlich keine Prager Eigentümlichkeit; ähnliches ließ sich auch an anderen europäischen Bühnen beobachten. Um so mehr Aufmerksamkeit verdient die bisher ungenügend gewürdigte Tatsache, dass es im Prag der vierziger Jahre im Bereich des Konservatoriums eine interessante und sehr feine Episode in der Geschichte der Aufführungen von Mozart-Opern zu verzeichnen gibt. Sie steht mit dem Namen Giovanni Gordigiani (1795-1871) in Verbindung, der italienischer Gesangslehrer am Prager Konservatorium war. Gordigiani beschäftigte sich mit seinen Schülern intensiv mit Mozarts Werk, das er in der Originalversion studierte. Ein erstes Ergebnis war die Aufführung des Sextetts aus *Così fan tutte* im Rahmen des Schulkonzerts 1832. Es folgte das Einstudieren der Oper *La clemenza di Tito* auf der Bühne des Schultheaters im Jahre 1828. 1839 kam es zur Premiere von *Così fan tutte* in der Originalversion, d. h. einschließlich der Rezitative. Als ganz einzigartig für die damalige Zeit müssen Gordigianis Proben und die Aufführung des *Don Giovanni* auf der Bühne des Ständetheaters 1842 angesehen werden; wiederum in der italienischen Originalversion, also einschließlich Rezitative, dem gesamten Finale, d. h. mit dem abschließenden Ensemble und selbstverständlich ohne Sprechrollen, die durch spätere Bearbeitungen eingeführt wurden.

Zu dieser Inszenierung blieben zwei bedeutende Dokumente im Archiv des Prager Konservatoriums erhalten: ein grafisch von Hand ausgeführtes Theaterprogramm mit Verzierungen in mehreren Farben und dem Datum vom 12. 5. 1842 und ein Klavierauszug, auf dessen Vorsatzblatt ein Verzeichnis der Opernfiguren nebst eigenhändigen Unterschriften von fünf Interpreten aufgeführt ist.

Es handelt sich nicht um die vollständige Ausgabe eines Klavierauszugs, sondern um eine Art Konvolut, der aus gedruckten und handschriftlichen Teilen zusammengestellt ist. Die einzelnen gedruckten Abschnitte entstammen verschiedenen Opern-Ausgaben von verschiedenen Verlagen mit italienischen und deutschen Texten. Die Grundlage bildet die erste Ausgabe von Zulehners Klavierauszug durch die Firma Schott. Vier Nummern gehen auf die Drucke des Verlages Diabelli und Steiner zurück. Die Rezitative sind von Hand und ausschließlich italienisch geschrieben. Die Studie präsentiert eine genaue Beschreibung dieser Musikalie. Der Kommentar berücksichtigt die Textversion des Prager Librettos von 1787, die Prager Abschrift der Partitur aus dem Jahre 1787 und das Faksimile der Autographen-Partitur. Die untersuchte Quelle ermöglicht zu einem großen Maße den musikalischen Charakter dieser atypischen Gordigiani-Inszenierung zu rekonstruieren, die sich in einzigartiger Weise dem modischen Trend romantisierender Mozart-Opern-Bearbeitungen entgegenstellte und für den ursprünglichen Werkcharakter einstand.

Deutsch von Ivan Dramlitsch